

Salsa!.doc

3

JAARGANG 9 | SEPT 2013
DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

NIEUWSBRIEF VAN DE VRIENDEN VAN HET LEUVENS STADSARCHIEF

In memoriam Jan Roegiers (1944–2013)

Op 12 juli laatstleden, amper vier jaar nadat hij met emeritaat was gegaan, overleed professor Jan Roegiers, emeritus gewoon hoogleraar, gewezen archivaris, ere-hoofdbibliothecaris en directeur van de Dienst Kunstpatrimonium van de KU Leuven, na een moedig gedragen ziekte. Op 19 juli namen talrijke collega's, vrienden en sympathisanten, samen met zijn familieleden en huisgenoten in de Leuvense Begijnhofkerk afscheid van hem.

Professor Roegiers was één van de beste kenners van de politieke, religieuze en culturele geschiedenis van de Oostenrijkse Nederlanden. Hij was ook een internationaal gewaardeerd kerk- en universiteitshistoricus, een uitstekend docent en auteur van talrijke waardevolle publicaties. Zijn niet aflatende inzet voor de valorisatie van het Leuvense universitair erfgoed had tot gevolg dat de jonge KU Leuven vanaf het einde van de jaren 1970 aandacht ging besteden aan haar documentair en bouwkundig erfgoed en aan haar kunstpatrimonium.

In 1969, hij was toen nog student, had Jan Roegiers een belangrijk aandeel de organisatie en de verwezenlijking van de in het stedelijk museum Vander Kelen-Mertens georganiseerde tentoonstelling 'Erasmus en Leuven'. Daarna, in 1975–1976, was hij als archivaris van de KU Leuven de drijvende kracht achter de prestigieuze tentoonstelling '550 jaar universiteit te Leuven 1425–1975' die in het voorjaar van 1976 eveneens in het stedelijk museum te zien was. De catalogi van beide tentoonstellingen waarin Jan Roegiers een heel belangrijk aandeel heeft gehad, zijn tot op vandaag referentiewerken betreffende diverse aspecten van de interactie tussen de Leuvense universiteit en de samenleving van de middeleeuwen tot de twintigste eeuw. Jan Roegiers werkte in de jaren 1970 aan een proefschrift over de Leuvense theologische faculteit in de 18de eeuw, een studie waarmee hij op 27 september 1979 tot doctor in de Letteren en de Wijsbegeerte promoveerde. Kort daarna werd hij docent voor de cursus 'Inleiding tot de archivaliek' aan de Letterenfaculteit (Departement Geschiedenis). Later werd hij hoogleraar en werd zijn leeropdracht uitgebreid met andere vakken. Hij doceerde tot zijn emeritaat in 2009 ook kerkgeschiedenis aan de faculteit theologie.

Toen professor Roegiers in 1980 tot hoofdbibliothecaris van de KU Leuven werd benoemd, had de bibliotheek beroerde tijden achter zich. De collectie was gehavend uit de splitsing gekomen en velen vroegen zich af of de bibliotheek deze 'derde catastrofe' zou overleven. Met Jan Roegiers brak een nieuw tijdperk aan. Hij bouwde 'zijn bibliotheek' uit tot een modern kenniscentrum met een gebruiksvriendelijke dienstverlening waarbij de toepassing van de moderne informaticatechnologie een steeds grotere rol ging spelen. Hoofdbibliothecaris Roegiers was er echter ook van overtuigd dat een bibliotheek niet zonder boeken kon. Hij zette zich in voor de reconstructie van het in de beide wereldoorlogen verloren gegane historische Leuvense boekenbezit, kon heel wat schenkingen verwerven en nam talrijke initiatieven om de uitstraling van de Leuvense universitaire bibliotheken te bevorderen. Voor de vele hoge gasten die de universiteitsbibliotheek met een bezoek vereerden was hij een charmante gastheer. Als lid van de Vrienden van het Leuvense Stadsarchief volgde hij met sympathie elk initiatief van SALSA!

Overtuigd van het belang van een specifieke universitaire opleiding voor archivariissen, lag professor Roegiers in 1992 samen met collega's van de Vrije Universiteit Brussel aan de basis van de Interuniversitaire Gespecialiseerde Studie Archivistiek, de voorloper van de huidige interuniversitaire (VUB – KU Leuven – UGent en UAntwerpen) > >

I N H O U D

In memoriam Jan Roegiers (1944–2013)	1
Wie kreeg geen beeld in de gevels van het stadhuis?	2
Edward Van Even en zijn voorgangers	4
Geboortebeperving in Leuven in de negentiende eeuw	7
Activiteiten van Salsa! vzw	8

Master na Master Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer, met standplaats aan de VUB. Hij heeft er tot en met het academiejaar 2000–2001 namens de KU Leuven 'Geschiedenis en methodologie van de archivistiek' gedoceerd.

Als historicus getuigde professor Roegiers dat hij gepoogd had 'studenten in te

prenten dat de eerste functie van geschiedenis: aan te tonen dat het vroeger anders was, fundamenteel anders'. Op 10 februari 2010 besloot hij zijn afscheidscollege als volgt: *'Geschiedenis ontnemt het hedendaags bestaande zijn vanzelfsprekendheid, de illusie dat het altijd zo was en altijd zo zal blijven. Integendeel, alles zal blijven veranderen – al weten we niet hoe – en in die verandering kunnen*

ook wij een rol spelen. Goede geschiedenis opent onze blik voor de toekomst'.

Wie professor Jan Roegiers heeft gekend, zal hem niet vergeten. Hij was een groot historicus met een warm hart voor zijn universiteit, voor Leuven en voor zijn vrienden.

GUSTAAF JANSSENS Voorzitter SALSA! vzw

Wie kreeg geen beeld in de gevels van het stadhuis?

Eind april 1849 verscheen bij de Leuvense drukker Louis Jorand-Dusart een brochure waarin het stadsbestuur een oproep deed tot de plaatselijke beeldhouwers met betrekking tot de aanmaak van de eerste achttien beelden in de voorgevel van het stadhuis. Dat was het startschot van een ambitieus beeldenplan dat al in 1841 door koning Leopold I was ingeleid en later door de overheid financieel zou worden ondersteund.

Het plan werd in 1847 door de gemeenteraad goedgekeurd – het verslag verscheen integraal in *Journal de Louvain* (28 maart 1847) – en was naar aanleiding van een bezoek op 8 mei 1904 van het kroonprinselijk echtpaar Albert en Elisabeth aan Leuven voltooid. Tussendoor had ook de Franse schrijver Victor Hugo in een brief (29 februari 1852) aan burgemeester Charles Luesemans laten weten dat zo'n project zinvol was: *'un édifice communal ou religieux dont les niches statuariques sont vides est un livre dont les pages sont blanches. Mettre une statue c'est tracer une lettre. C'est avec ces lettres-là que l'histoire écrit.'*

Zowel de brochure als het verslag bevatten namen van historische figuren die een plaats verdienden in een nis van het stadhuis. Ook Edward van Even deed een voorstel van personen die hij graag ver-
eeuwigd zag. Deze drie documenten (SALMA 6925–6927) bevatten achttien namen van personen die niet tot de eer van de stadhuisgevels werden verheven. Onder hen de koningen Willem I en Leopold I. Van hen hebben maquettes bestaan, maar die werden toen door de beoordelingscommissie afgekeurd. De procedure voor de aanmaak van een

beeld was zeer streng: voor een zo getrouw mogelijke weergave van het uit te beelden personage – inz. de gelaatstrekken en de kledij – moesten de beeldhouwers zich inspireren aan bestaande afbeeldingen zoals portretten, borstbeelden, schilderijen en gravures. Wie niet aan die regel voldeed kon 'herkansen', maar dan voor eigen rekening.

In het kader van de viering 175 jaar *wég van Oranje* ontwierp Ann Dieltjens twee nieuwe beelden van Willem I en Leopold I. Ze werden op 2 februari 2006 onder groot applaus in de vorstengalerij, kant Naamsestraat, geplaatst. De schilder Jan van Rillaer en Guy Morillon, die al vanaf 1903 onterecht tussen de vorsten staan, moesten daarvoor wijken. In het voorjaar

2007 werden de beelden van de twee koningen terug naar beneden gehaald: ze verhuisden roemloos naar een depot van museum M. Van Rillaer en Morillon werden teruggeplaatst. Wie zijn die achttien figuren?

1. Adenet le Roi / Li Rois Adans (Brabant, tweede helft 13de eeuw), Franstalig dichter en minstrel in dienst van de Brabantse hertogen Hendrik III en Jan I, en van Maria van Brabant, dochter van Hendrik III en tweede echtgenote van de Franse koning Filips III de Stoute. Aan haar droeg Adenet een roman op. Zijn naam *Le Roi* heeft hij vermoedelijk te danken aan zijn geprezen literair werk. – VAN EVEN

2. Willem Bont / Willem de Coster (Leuven, ca. 1410–1454), neef van Jan Bont, kanselier van Brabant, was vanaf 1438 professor kerkelijk recht aan de universiteit. Hij was driemaal rector, schreef enkele juridische traktaten en was van 1440 tot 1451 deken van het kapittel van de Sint-Pieterskerk. – BROCHURE

3. Marie-Isabelle-Françoise Christiaens (Leuven, 18de eeuw), weldoenster, adellijke weduwe (douairière) van Jacques-Bernard du Bulloy, eigenaar van het huis *Den Blauwen Hondt*, gelegen aan de Blauwe Hoek.

In haar testament (1757) bepaalde zij dat het huis een toevluchtsoord zou worden voor zes weduwen of arme juffrouwen en de naam zou dragen *Fundatie Jezus-Maria-Jozef*. – VAN EVEN

4. Jan De Caumont (Leuven, 1607–1659), glasschilder, vervaardigde tussen 1635 en 1644, in opdracht van abt Jan Maes, een-enveertig glasramen met taferelen uit het leven van Sint-Norbertus voor de Abdij van Park te Heverlee. – VAN EVEN

5. Erard de La Marck (Sedan, 1472 – Luik, 1538), prins-bisschop van Luik (1506–1538), was betrokken bij de reorganisatie van enkele religieuze instellingen in Leuven. Hij onderhield een gespannen relatie met de universiteit in verband met privilegierechten en benoemingsprocedures. – VERSLAG

6. Filips V (Versailles, 1683 – Madrid, 1746), koning van Spanje (1700–1746) en heer van de Zuidelijke Nederlanden (1700–1713: Anjouaans bewind). Zijn voorganger Karel II evenals zijn opvolger Karel VI kregen wel een beeld [*Who's Who*, D32–33]. – VAN EVEN

7. Karel van Lotharingen (Lunéville, 1712 – Tervuren, 1780), landvoogd van de Zuidelijke Nederlanden (1741–1744/1749–1780), gaf op 9 februari 1750 de eerste spade-steek van het kanaal Leuven-Dijle. De toenmalige burgemeester Theodorus d'Eynatten de Schoonhoven kreeg wel een beeld [*Who's Who*, B17]. – VAN EVEN

8. Jan van Loven (Leuven, 15de eeuw) kreeg als schilder lovende woorden van de zestiende-eeuwse Italiaanse schilder Georgio Vasari en de geschiedschrijver Lodovico Guicciardini. – BROCHURE

9. Maximilien Morillon (Leuven, 1517 – Doornik, 1586), bisschop van Doornik (1583–1589), studeerde rechten en werd nadien vertrouwensman van de machtige kardinaal Nicolas Perrenot de Granvelle. Zijn vader Guy Morillon, die secretaris was van Keizer Karel, kreeg wel een beeld [*Who's Who*, D39]. – VAN EVEN

10. Petrus Peckius jr. (Leuven, 1562 – Brussel, 1625), rechtsgeleerde, was de zoon van Petrus Peckius sr. die rechten had gedoceerd aan de universiteit. Hij kwam terecht in de diplomatie en werd in 1616 kanselier van Brabant ten tijde van de aartshertogen Albrecht en Isabella. – VAN EVEN

11. Petrus I Phalesius († na 1572), muziek-uitgever en -drukker, had zijn atelier *Inde Gulden Librije* in de Boekhandelstraat. In de periode 1545–1572 verschenen een 190-tal muziekdrukken met zowel vocale als instrumentale werken. Hij wordt beschouwd als een van de belangrijkste muziektypografen van zijn tijd. – VAN EVEN

12. Leopold I van Saksen-Coburg (Coburg, 1790 – Laken, 1865), eerste koning der Belgen (1831–1865), deed op 12 september 1852 zijn Blijde-Intrede te Leuven. Gérard vander Linden, leraar aan de Academie voor Schone Kunsten te Leuven, ontwierp in 1873 zijn beeld dat werd afgekeurd. – VAN EVEN

13. Maria van Sulper (Leuven, 1525–1600), begijn, werd door haar niet aflatende inzet voor armen en zieken tijdens haar leven als een heilige beschouwd. – VAN EVEN

14. Nicolaus van Winghe (Leuven, ca 1495 – Mishagen, 1552), regulier kanunnik

van Sint-Maartensdal, bezorgde de eerste bijbelvertaling in de volkstaal, die bij de Leuvense drukker Bartholomeus Gravius in 1548 werd uitgegeven. – VAN EVEN

15. Rogier van der Weyden (Doornik, 1399/1400 – Brussel, 1464) staat in de Geschiedenis van Leuven van Joannes Molanus vermeld als '*civis et pictor Lovaniensis*' [burger en schilder van Leuven]. Zijn *Kruisafneming*, nu in het Museo del Prado te Madrid, werd in 1435 geschilderd in opdracht van de Leuvense Grote Gilde der kruisboogschutters voor hun kapel O.-L.-Vrouw-van-Ginderbuiten in de Tien-sestraat. – VAN EVEN

16. Hubert vander Wonden (Leuven, 15de eeuw), weldoener, bekostigde in 1465 de heropbouw van de Sint-Barbarakapel in de Sint-Barbarastraat. Volgens Van Even stichtte hij ook een tehuis voor arme vrouwen. – VAN EVEN

17. Jan Veldener (afkomstig uit het bisdom Würzburg, tweede helft 15de eeuw), drukker, uitgever en graveur, was tweemaal werkzaam in Leuven (1474–1477/1484–1486). – VAN EVEN

18. Willem I Frederik ('s-Gravenhage, 1772 – Berlijn, 1843), koning der Nederlanden (1815–1840), kocht midden april 1827 het diptiek *De Gerechtigheid van Keizer Otto III* van Dirk Bouts dat in het stadhuis hing. Het stadsbestuur ontving daarvoor 10.000 fr. en investeerde die in de heropbouw van *De Tafelronde* op de Grote Markt. Gérard vander Linden ontwierp in 1873 zijn beeld dat werd afgekeurd. – VAN EVEN

GILBERT HUYBENS

Votre Commission, ayant délibéré sur cet objet, est d'accord de vous proposer de commencer par les personnages suivants:

- 1° Mathieu De Layens, l'architecte de notre Hôtel de-Ville, dont le nom inconnu a traversé les siècles, pour être révélé à nous d'une manière simple et presque providentielle.
- 2° Le premier magistrat de la ville, de l'époque de la construction.
- 3° Des Comtes de Louvain et des Ducs de Brabant à désigner ultérieurement.
- 4° Martin IV, pape, qui donna le bref d'érection de l'Université en 1425.
- 5° Eugène IV, son successeur, qui étendit le bref par l'adjonction de nouvelles facultés en 1431.
- 6° Erard de la Marck, prince de Liège, à la sollicitation duquel nous devons l'extension du bref obtenu d'Eugène IV.

Voilà, Messieurs, les principaux personnages que votre Commission a jugé dignes en premier lieu de recevoir la perpétuité de la matière, après avoir acquis l'immortalité de la renommée.

Literatuur: G. Huybens, *Tot herinnering versteend. Twee nieuwe beelden voor het Leuvense stadhuis*. Leuven, 2006;

Id., *Who's Who? De beelden op de gevels van het Leuvense stadhuis*. Leuven, 2012.

Edward Van Even en zijn voorgangers

Het stadsarchief van Leuven in het midden van de negentiende eeuw

Honderd zestig jaar geleden nam het Leuvense stadsbestuur Edward Van Even in dienst als 'employé chargé plus spécialement du travail des archives'. De veelbelovende historicus kon daardoor uitgroeien tot een vooraanstaand archivaris, wiens werk nog steeds gebruikt wordt in onderzoek naar de geschiedenis van Leuven. De facsimile van Van Evens meesterwerk *Louvain dans le passé et dans le présent* – oorspronkelijk verschenen in 1895 – die in 2001 werd uitgegeven, bezegelde zijn vooraanstaande rol. Een tweede deel bij het werk maakte het immers ook nog in de eenentwintigste eeuw bruikbaar. Tenzelfdertijd werd er in het stedelijk museum Vander Kelen-Mertens een tentoonstelling aan de archivaris gewijd. De toestand van het stadsarchief omstreeks 1853 bleef echter tot dusver enigszins onderbelicht. Dit artikel dat gebaseerd is op de onuitgegeven masterproef 'In Tempels onzer Vaderlandsche Geschiedenis'. *De Belgische stadsarchieven en hun archivariissen in de negentiende eeuw* uit 2012 probeert daar verandering in te brengen.

Het stadsarchief van Leuven vóór 1853

Net als in veel andere steden kwam er in Leuven maar langzaam een einde aan de verwaarlozing van het stadsarchief, die al sinds het begin van de achttiende eeuw duurde. In 1827 had het stadsbestuur zich voorgenomen zijn oude papieren te laten inventariseren, maar dit bleef zonder gevolg.

De historische wereld ontdekte ondertussen wel het archief. Met Frédéric de Reiffenberg – die later de Koninklijke Bibliotheek zou leiden – en algemeen rijksarchivaris Louis-Prospér Gachard bezorgden twee jonge en ambitieuze historici toen een beschrijving van het Leuvense stadsarchief. Dat archief was evenwel geenszins georganiseerd. Dit leidde natuurlijk tot misbruik. De Reiffenberg ontleende in 1829 het tweede deel van het zestiende-eeuwse geschiedenis van Leuven van Willem Boonen, in de hoop er informatie over de architect van het Leuvense stadhuis in te vinden. Dit handschrift belandde zo in zijn privébibliotheek, waar het pas na zijn overlijden in 1850 weer werd ontdekt. In Leuven had men intussen de hoop opgegeven het manuscript ooit nog terug te zien.

De omslag in de Leuvense archiefzorg kwam er in 1841. Dat jaar werd niet alleen de eerste restauratie van de gevels van het stadhuis voltooid, maar ook een nieuw archiefdepot afgewerkt. Dit depot diende het oude archieflokaal te vervangen dat al van oudsher in het stadhuis bestond. Veel stelde dat lokaal niet meer voor. De occasionele bezoeker vond er vooral enkele ingebonden archiefstukken, zoals cartularia of de registers die pensionaris Arnold Cuypers in de zeventiende eeuw had samengesteld. Zowat alle andere registers, bundels en losse stukken lagen door elkaar op de stadhuiszolder, waar ze ten prooi konden vallen aan verval.

'Chef des bureaux' Joseph Thiry kreeg de opdracht over de stedelijke papieren te waken, wat hem de titel van 'archivaris' opleverde. In het jaarverslag van de stad van 19 december 1842 werd er voor de eerste maal een hoofdstuk gewijd aan het stadsarchief. Jaar na jaar valt in die verslagen de inrichting van het nieuwe depot te volgen. De oorkonden, die sinds pensionaris Cuypers ze had overgeschreven in registers nauwelijks nog beroerd waren, werden nu in fardes en dozen gestoken om hun bewaring te verzekeren. Op zolder werd intussen gezocht naar de interessantste stukken, zoals de bundels die Cuypers had samengesteld. Voornaamste werk was het opstellen van een inventaris van de ingebonden stukken die nog in het oude archieflokaal stonden. Al in het jaarverslag van 23 december 1843 kon een bespreking van een voorlopige versie van deze inventaris worden opgenomen. Het stadsarchief was duidelijk ontwaakt uit zijn diepe slaap.

Dankzij het nieuwe depot brak een tijd aan van grote ontdekkingen. Tussen de stukken die van zolder waren gehaald, bevond zich bijvoorbeeld de originele expeditie van het Kanaaloctrooi uit 1750, waar al jarenlang vruchteloos naar was gezocht. De belangrijkste vondst gebeurde in 1846. Dat jaar trof 'leerling-archivaris' Jean Theys de naam van de architect van het stadhuis aan in de stadsrekeningen. Deze ontdekking sprak

tot ieders verbeelding. In alle Belgische steden zocht men immers in de archieven naar vergeten kunstenaars. Elke naam die men ontdekte, werd beschouwd als een bijdrage tot de luister van de stad, zelfs als er niets bekend was over de werken, het leven of de faam van de kunstenaar. Het werk van Matheus de Layens was echter zo beroemd, dat de ontdekking van zijn naam de geesten nog meer beroerde. In 1848 werd in Leuven een literair feest gehouden naar aanleiding van de vierhonderdste verjaardag van de eerstesteenlegging van het stadhuis. Deze viering werd georganiseerd door de Leuvense rederijkerskamer De Roos, waar Edward Van Even hoofdmann van was.

Deze ijverige Leuvenaars, die in 1846 al mee een festival had georganiseerd om een standbeeld van Quinten Metsys te bekostigen, wierp zich steeds meer op als

een voorname kenner van het Leuvense verleden. Het stadsarchief werd daarbij steeds belangrijker voor hem.

Edward Van Even, letterkundige

Uit Van Evens levensloop blijkt een enorme vitaliteit. Als jonge twintiger slaagde hij erin lid te worden van het universitaire 'tael- en letterlievend genootschap' *Met Tyd en Vlyt*. Aangezien Van Even slechts de colleges van kanunnik David over de Nederlandse letterkunde schijnt te hebben gevolgd, lijkt hij niet echt thuis te horen in dit academisch gezelschap. Niettemin wisten zijn lezingen over onder meer de pest te Leuven in 1578 blijkbaar iedereen te bekoren. Allerlei deuren gingen toen voor hem open. Hij kwam bijvoorbeeld in contact met het Gentse tijdschrift *De Eendragt*, dat in 1848 een eerste bijdrage van zijn hand opnam. Gecombineerd met zijn aanstelling als

onderbibliothecaris van de universiteitsbibliotheek in 1846 resulteerde dit in een stroom aan letterkundige artikelen, zoals 'Erycius Puteanus, als liefhebber der moedertaal en Nederduitsch dichter'.

Het werk van Van Even bereikte in 1852 en 1853 een hoogtepunt. Terwijl hij druk bezig was met het verzamelen van materiaal voor een geschiedenis van de Belgische rederijkerskamers, werd hij door zijn eigen kamer gehuldigd. Hij mocht toetreden tot het vooraanstaand Gents genootschap *De Tael is Gansch het Volk*. De eerste aflevering van *Werken der Vlaemsche dichterssen uit den voortyd* – een werk dat hij samen met Ange Angillis, secretaris van *Met Tyd en Vlyt*, uitgaf – rolde intussen van de persen. Ook *Maerlant, tydschrift voor lezende huisgezinnen* verscheen voor het eerst in 1853. Van Even verzorgde de redactie ervan en vulde het eerste nummer voor de helft met een artikel over Jacob van Maerlant. Toch werden die laatste twee projecten geen succes. Van het tijdschrift verschenen slechts twee nummers. Wat de *Dichterssen* betrof, bleef het zelfs bij gebrek aan inschrijvingen maar bij één aflevering. Deze tegenslag deerde Van Even niet. Hij wierp zich op een ander onderzoeksterrein.

Aan de slag in het archief

Nadat Theys in 1849 vroegtijdig overleden was, leek het erop dat het werk in het stadsarchief weer zou stilvallen. Om dat te verhelpen werd in januari 1853 Van Even in dienst genomen. Raymond Van Uytven stelt in zijn biografische schets over Van Even vast dat het Leuvense stadsbestuur toen naliet de opdracht van Edward Van Even als archivaris duidelijk te omschrijven. Dat was dan ook niet nodig. Als eerste commies van het eerste bureau was Van Even namelijk ondergeschikt aan Thiry. De nieuwe medewerker was geen volwaardig stadsarchivaris, maar een opvolger van de 'leerling-archivaris'. Dit blijkt ook uit het jaarverslag van 3 oktober 1853, waarin geen melding wordt gemaakt van een nieuw personeelslid voor het stadsarchief. Van Even wordt er slechts samen met een zekere Jean Vandermoeren vermeld als nieuwe werknemer bij het secretariaat.

Het jaarverslag van 1853 toont waar de pasbenoemde Van Even zich mee moest bezighouden. De cartografische verzameling van het archief werd met een thematische inventaris ontsloten. Een grote opgave was het samenstellen van een chronologische en analytische inventaris van de charters en oorkonden op perka-

Leuvensch Tael- en Letterlievend Genootschap.

Het Tael- en Letterlievend Genootschap/ onder de zinspreuk : Met Eyd en Algt/ alhier by de Catholyke Hoogeschool opgerecht/ den 20ten van Wynmaend MDCCCXXXVI/ heeft in zitting van den 11^{den} December 1842. den Welgeden heer Ed. Van Even, Archivist der Leuvense Rederykkamer : De Persouw, uit hoofde zner erkende verdiensten/ tot *Werkend-lid* benoemd/ en zulks ten bewyze hem het tegenwoordig Diploma afgeleverd.

Alzoo gedaan en gegeven onder den zegel des Genootschaps/ in onze Vergader-zaal ter Halle/ binnen Leiden/ den 22 van Nyn maend/ in den jare G. V. J. C. 1800 42.

Het Bestuur/

J. Duij, voorzitter.
H. van der Grinten, penningmeester.
Eng. van der Grinten, secretaris.

Op bevel/

H. van der Grinten, secretaris.

Gest/ drukkerij van G. Janssen-Schouten.

ment uit het archief. Het zou tot 1868 duren alvorens deze inventaris voltooid werd en pas in 1873 werd hij gedrukt. Dat dit zolang duurde, was mogelijk het gevolg van de alsmaar groeiende verantwoordelijkheden van Van Even. Al snel bleek namelijk dat de beperkte taken van Theys voor hem onvoldoende waren. Vanaf 1854 stond hij daarom ook in voor de in het stadhuis ondergebrachte kunstcollecties, die de kern vormden van het latere stedelijk museum. In 1864 werd de afdeling 'archives; beaux-arts' afgescheiden van het secretariaat, met daar 'un archiviste, M. Van Even' aan verbonden. Vanaf 1871 werd dit '9e bureau', uitgebreid met de bevoegdheid over het lager onderwijs én met een surnummerair. Hierdoor nam Van Evens handelingsvrijheid alsmaar toe. Dit was het gevolg van zijn eigen verdiensten, eerder dan van de laksheid die Van Uytven aan het stadsbestuur verwijt.

Een oudheidkundige toekomst

In het stadsarchief voelde Van Even zich thuis. Al voor zijn benoeming had hij er de waarde van leren kennen, tijdens het voorbereiden van kunsthistorische publicaties. Tussen 1849 en 1852 bracht Van Even in het *Journal des Petites Affiches* bij-

voorbeeld bijdragen over de kunstenaars die aan het Leuvense stadhuis hadden meegewerkt. Deze kunsthistorische interesse zou zich uitbreiden tot een oudheidkundige, waarbij alle materiële resten van het verleden op zijn belangstelling konden rekenen. Al in 1854 verscheen de eerste aflevering van *Louvain monumental*, een 'historische en artistieke beschrijving van alle burgerlijke en religieuze gebouwen' uit de stad.

Een lettervriend van Van Even kon deze verandering van dichtbij volgen. Aan de Amsterdamse schrijver en uitgever Jozef Alberdingk Thijm – onder meer oprichter van de *Dietsche Warande* – schreef Van Even op 6 mei 1854: 'Als gij houd ik mij met de archeologie der middeleeuwen, de wezenlijke katholieke archeologie op. Zij is haest mijn hoofdvak geworden.'

Thijm was verheugd met dit nieuws. 'Vriend!' riep hij uit, 'gij hebt mij zeer verheugd, met het bericht, dat gij u schier geheel aan de katholieke archeologie wijdt. Il y a là un avenir'. Toch kon hij het niet laten nog 'Wel, wel! Gaan de dichters niet door?' toe te voegen.

Van Even wachtte inderdaad een mooie

toekomst als oudheidkundige. IJverig werkte hij aan talloze publicaties. Tussen 1858 en 1860 leverde hij bijvoorbeeld allerhande korte bijdragen aan het *Vaderlandsch Museum voor Nederduitsche Letterkunde, Oudheid en Geschiedenis*, gebaseerd op ontdekkingen in het stadsarchief. In 1860 kon de archivaris dergelijke artikeltjes kwijt in het *Brabandsch Museum voor Oudheden en Geschiedenis*, dat hij zelf had opgericht. Net als zijn letterkundig tijdschrift uit 1853 werd het toch geen succes. De boeken die hij liet verschijnen, waren dat wel. De verschillende eerbewijzen die de archivaris te beurt vielen tonen dat maar al te goed. *Louvain dans le passé et dans le présent* werd ten slotte de ultieme bekroning van zijn alomvattende oudheidkundige eruditie. De oude liefde voor het schone en het artistieke was gebleven, maar was meer en meer een inspiratie voor diepgaand archiefonderzoek geworden. Het uiteindelijk succes van de stadsarchivaris is werkelijk impressionant. Toch mag men in de geschiedenis van het Leuvense stadsarchief het ouder werk van Van Even en dat van zijn voorgangers niet vergeten.

TIMO VAN HAVERE

Geboortebeperking in Leuven in de negentiende eeuw

Op basis van documenten uit het stadsarchief promoveerde Jan Van Bavel in 2001 als doctor in de sociologie. Een licht herwerkte versie verscheen in 2002 bij uitgeverij Universitaire Pers Leuven. Hieronder kunt u even proeven van de resultaten.

Het groeiritme van de wereldbevolking was en is in grote mate afhankelijk van de modaliteiten van de moderne vruchtbaarheidstransitie. Met die transitie wordt de overgang van een gematigd hoge naar een lage vruchtbaarheid bedoeld. In de meeste Europese landen voltrok die transitie zich ongeveer tussen 1870 en 1970. In onze studie hebben we twee, nauw verbonden vragen die van belang zijn voor de snelheid en de diepgang van de transitie onderzocht: welke vormen nam geboortebeperking aan tijdens de Europese vruchtbaarheidstransitie en hoe hebben die zich maatschappelijk verspreid?

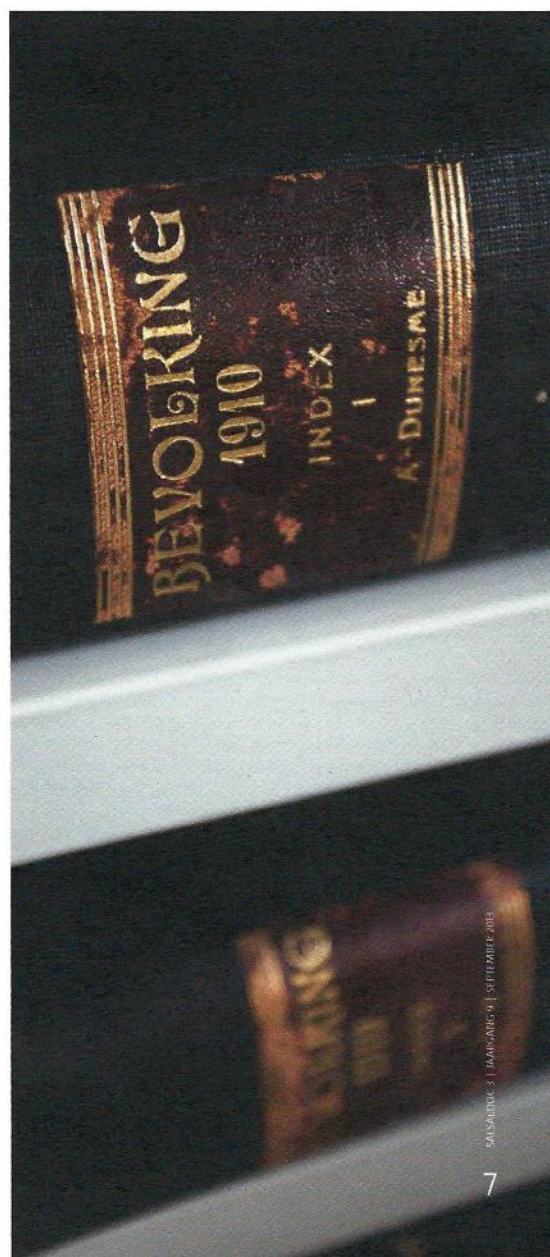
Geboortebeperking binnen het huwelijk kan grofweg op twee manieren: enerzijds door verlenging van de duur tussen opeenvolgende geboorten, uitstel genoemd, en anderzijds door het vroegtijdig stoppen met verdere voortplanting, afstel genoemd. Empirisch onderzoek besteedde eenzijdig veel aandacht aan de tweede vorm van vruchtbaarheidscontrole. De verklaring voor die eenzijdigheid is dat detectie van controle door uitstel methodologisch veel moeilijker is en om zeer gedetailleerde onderzoeksgegevens vraagt.

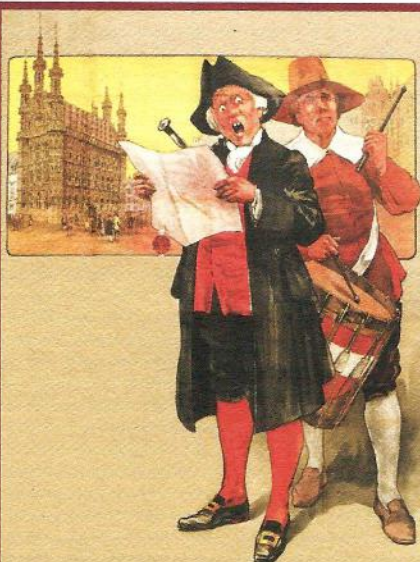
Deze studie verzamelde in het Leuvense stadsarchief zeer gedetailleerde gegevens van drie generaties die in de tweede helft van de 19de eeuw in Leuven woonden (1846–1910). Voor deze drie generaties werden volledige reproductieve levenslopen gereconstrueerd, met inbegrip van huwelijken en kinderen. Daartoe werden gegevens uit de bevolkingsregisters van 1846, 1856, 1866, 1880, 1890 en 1900 met elkaar gekoppeld, alsook met gegevens uit huwelijks-, geboorte- en overlijdensakten uit de periode 1846–1910. Koppeling met overlijdensakten was met name essentieel om ook rekening te kunnen houden met doodgeboorte.

Door toepassing van een brede waaier van onderzoeksmethoden en statistische technieken toonde de studie aan dat echtparen ook vóór de transitie hun vruchtbaarheid controleerden, zij het met behulp van uitstel (geboortespreiding) en niet door afstel. Deze vaststelling ontkracht de theorie dat de transitie een overgang was van natuurlijke naar gecontroleerde vruchtbaarheid. Het nieuwe van de transitie, en bepalend voor de daling van de vruchtbaarheid, was de introductie van de tweede vorm van controle: afstel, dus het stoppen met kinderen krijgen nadat een vooropgezet kindertal is bereikt.

De verspreiding van deze nieuwe vorm van geboortebeperking verliep theoretisch volgens een aantal sociale mechanismen. Dergelijke mechanismen zijn hypothetisch beschreven maar werden nog niet eerder grondig historisch-demografisch onderzocht in een Europese context. Deze studie distilleert uit de literatuur een aantal hypothesen over het verband tussen sociale rang en buurt enerzijds en afstel anderzijds. Deze worden grotendeels bevestigd in de 19de-eeuwse, Leuvense context. Afstel verspreidde er zich op een duidelijk buurtgebonden manier. Het statistisch onderzoek toont onder meer aan dat de aanwezigheid van Frans-taligen in de Brabantse stad de verspreiding van dit innovatieve gedrag bevorderde. Afstel begon in Leuven dan ook in de kringen van de Leuvense liberale burgerij. En binnen deze groep dan ook eerst bij de hooggeschoolde professionelen. Eigenaars, ondernemers, handelaars en kleine zelfstandigheden waren aanvankelijk minder gewonnen voor de nieuwe opvattingen. Nieuwe maatschappelijke omstandigheden waren voorwaarde en resultaat van nieuwe opvattingen en normen inzake kinderen en gezinsgrootte.

Jan Van Bavel, *Van natuurlijke naar gecontroleerde vruchtbaarheid? Geboortebeperking in Leuven (1846–1910)*. Universitaire Pers Leuven, 2002.

praktische informatie

www.leuven.be/salsa
salsa@leuven.be

Salsa! vzw
 Samen Actief voor het Leuven StadsArchief!

Maatschappelijke zetel
 Stadsarchief Leuven,
 Rijschoolstraat 4/001
 3000 Leuven

Bestuursleden

Jules Audiens, Marc Carnier (penningmeester),
 Mich De Winter, André De Winter,
 Gustaaf Janssens (voorzitter), Hendrik Ollivier
 (secretaris), Sabrina Keyaerts, Violet Soen

U kan lid worden van Salsa! vzw

door overschrijving van
 € 15 (voor gewone leden) of
 € 30 (voor steunende leden)
 op volgend rekeningnummer:
 IBAN BE93 068-2420772-67
 Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse nieuwsbrief,
 mogelijkheid tot aankopen van de eigen
 publicaties en gratis
 toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
 Rijschoolstraat 4/001
 3000 Leuven
 T 016 30 08 69
 F 016 23 40 06
 E archief@leuven.be

Openingsuren leeszaal

Dinsdag, woensdag: 9.00 tot 13.00 u
 Donderdag: 9.00 tot 19.00 u
 Vrijdag: 9.00 tot 13.00 u

Salsa!.doc

COLOFON

is een driemaandelijkse nieuwsbrief,
 uitgegeven door Salsa! vzw,
 de Vriendenkring van
 het Leuven Stadsarchief.
 Het abonnement is inbegrepen
 in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Redactie
 Marc Carnier,
 Marika Ceunen

Redactieadres
 Stadsarchief Leuven

Verantwoordelijke uitgever
 Gustaaf Janssens
 Maria-Theresiastraat 87 | 3000 Leuven

Foto's
 Marika Ceunen,
 Eric Dewaersegger,
 Stadsarchief Leuven

Druk en vormgeving
 Drukkerij Leën | Hasselt

Activiteiten van Salsa! vzw

Te koop: SALSAL- Cahier 10

Het tiende SALSAL- Cahier getiteld Het fenomeen 'Poeske' Scherens rolde pas uit de pen van journalist Fran Herpelinck. Jef Scherens, op 17 februari 1909 geboren in Werchter maar sinds 1927 woonachtig in Leuven, zou zijn hele leven ten dienste van de fiets en competitie stellen. Van 1932 tot 1937 was hij onafgebroken wereldkampioen in de sprint. Zijn zevende en laatste wereldtitel behaalde Scherens in het eerste kampioenschap na de Tweede Wereldoorlog in 1947. In 1951 nam Scherens definitief afscheid van de actieve wielersport.

Het SALSAL- Cahier is nog te koop in de leeszaal van het stadsarchief voor 15 euro. Niet leden betalen 18 euro.

Voorstelling SALSAL- Cahier 11

Op 17 maart 1953 verwoestte een enorme brand de toren en het volledige dak van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Vlierbeek. Deze ingrijpende gebeurtenis van 60 jaar geleden wordt door de Heemkundige Kring Vlierbeek (HKV) uitgebreid besproken en geïllustreerd in het elfde SALSAL- Cahier dat de titel *Brand, herstel en restauratie van de kerk van Vlierbeek (1953-1959)* kreeg.

Dit SALSAL- Cahier wordt voorgesteld in de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Vlierbeek op 20 oktober 2013 om 12.00 uur. De auteurs lichten bij deze gelegenheid het gedenkboek graag persoonlijk toe. Als muzikaal intermezzo bespeelt Paul Van Hooff, organist van de kerk het historisch LePicardorgel. Samen met echtgenote en blokfluitiste Odette Meyers vertolkt hij pareltjes uit het Leuvense muziekrepertoire.

Inschrijven voor de voorstelling kan via archief@leuven.be of op het nummer 016 30 08 69